

ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մագդաղինէ :

(Հարունակութիւն . Տես երես 168)

Է

Սաւրիտիոս առաւօտը Ռարիզէն դուրս ելեր էր , և իւսիէնի ու Սէլի անտառներուն մէջ ինչուան իրիկուն թափառելէն ետքը՝ նորէն քաղաք դարձեր էր : Այ երբէք այն աստիճանի ծանրաբեռն երեցեր էր կեանքն իրեն՝ ինչպէս նոյն օրը , ոչ երբէք այն աստիճանի խորունկ զգացած էր իր սրտին մէջ տիրած դատարկութիւնն ու իր մտաւոր կարողութեանց հիւժումը : Ստաւտուն , գզրոց մը դուրս քաշեց ու բացաւ զայն . անցեալ երջանկութեան ժամանակներու ընդունած նամակները՝ ա՛նանկ խառնիխառն դրուած էին անոր մէջ , ինչ անհոգութեամբ որ իր անձին բարոյական բարեկարգութիւնը նայած էր : Ինտանեաց և խանդաղատանաց նամակներ , չորցած ծաղիկներ , հինցած ժապաւէններ , մազերու խոպոպիւրներ , վերջապէս՝ իր երիտասարդութեան բոլոր բանաստեղծական էութիւնն ա՛նոր մէջ բովանդակուած էր : Երբոր բացաւ զայն առանց մեծ պատկառանքի մը ու առանց սիրտը շատ շարժելու , թէպէտ խել մը տարիներէ ՚ի վեր այս տեսակ զգացմունքներէ օտար էր , սակայն երբոր երջանկութեան օրերու անուշահոտութիւն մը ծաւալեցաւ ա՛նոր մէջէն իբրեւ գարնանային բոյր մը՝ այլայլութիւն եկաւ վրան : Եամակները մէկիկ մէկիկ կրակը կը ձգէր , մէկ քանին աչքէ անցնելով . պատահմամբ այն նամակը ձեռքն եկաւ՝ զոր իր մօրաքեռ աղջիկն ատենօք գրեր էր իրեն ասպետէն ու մարգիզուհիէն ծածուկ , և որուն պատասխան չէր տուած : Ես առաջին անգամ ամբողջ կարդաց զայն , տեղ տեղ ժպտելով այն բնական շնորհալի զուրցումքին վրայ , որ կը հան-

դիպէր մէջը : Երբոր կրակը մաշեց ա՛մէն բան , Սաւրիտիոս պարապ գզրոցին մէջէն միտալ մը հանեց , որուն դրակէլու ատենը իբրեւ իժէ մը քստմնեցաւ . ճանցաւ վրան նկարուած դէմքը , որ իր առաջին և միակ սիրած օրիորդը կը ներկայացնէր , և մէկէն ջղային դող մը եկաւ վրան , ճակտին վրայ մորիկներ փրթան , և ահաւոր փայլակներ շողացին աչուրներէն , որոնց կապիճները քիչ մը առաջ անլոյս էին : Խել մը վայրկեան դժնեայ նայուածքով զննելէն վերջը զանիկայ , ատելութենէ և բարկութենէ շարժած՝ գետինը նետեց նուրբ ու դիւրաբեկ փղոսկրն , որ մէկէն ՚ի մէկ խորտակեցաւ : Յոգնութենէն հանգչեցաւ բազմոցի մը վրայ , ձեռքերովը տփգոյն դէմքը ծածկած . ժամու մը չափ ասանկ կեցաւ : Երբոր գլուխը վեր վերուց , Մագդաղինէն իր քովը տեսաւ , որ ոտքի վրայ կեցած տխուր ու անոյշ ժպիտով մը իրեն կը նայէր : Կզբան կարծեց որ իր զգայարանաց զրգումունքէն պատճառած ցնորք մըն էր . մահուան հրեշտակն համարեցաւ որ եկեր էր օգնելու իրեն . բայց ալ ասանկ բանաստեղծական պատկերներով պարարելու մարդ չէր Սաւրիտիոս : — Ի՞նչ , դուն ես , Մագդաղինէ . ի՞նչ կ'ուզես ինծմէ . ի՞նչ միտքդ փչեց կամ ի՞նչ ունիս որ ելար եկար . ու իցէ կերպով ալ ըլլայ , հոս քու կենալու տեղդ չէ : — Ես , մօրաքեռորդիս , ես եմ , պատասխանեց օրիորդն՝ առանց շփոթելու ու առանց զարմանալու այս խօսքերէն , որ Սաւրիտիոս կրակի պէս ետեւէ ետեւ կտրուկ ու զայրագին ձայնով մը զուրցեց : Ես եմ , կամ մանաւանդ՝ մենք ենք , աւելցուց ըսելու , որովհետեւ Որտուա ալ նախասենեակդ է : Զիրցայ համոզել բարբարոյ օրիորդն որ ինծմէ զատուի . թերեւս ահաճելի չըլլար քեզի իր ազնիւ կերպարանքն երբեմն երբեմն տեսնելը : — Ի՞նչ կայ որ յանկարծ բոյներնիդ թողուցիք , հարցուց երիտասարդը վայրագ կերպով մը . ի՞նչ բանի համար եկաք այս անպիտան քաղաքը . դուք չէք

գիտեր որ հոստեղի ծծուած օդը ժա-
հահոտ ու թունաւոր է . չէք գիտեր
որ հոս մարդ տաղտկութենէ , տխրու-
թենէ ու ձանձրութէ կը մեռնի : Այ-
սոյա և դու , երկուքնիդ ալ խարիզ
եկեր էք . խեղճ աղջիկներ , շուտով
ճամբայ ելէք , Ալզրավէր դարձէք ,
ձեր անտառներուն հովանեաց տակ
պատասպարուեցէք : — Ետ գիւրաւ
կը խօսիս Ալզրավէրի վրայ , կրկնեց
քաղցրութեամբ Աագդաղինէ . ես ալ
քեզի կ'ըսեմ որ դու չես գիտեր թէ
այն դատաստանն որ անանկ ապահո-
վութեամբ պիտի վաստրկէի , վերջա-
պէս կորսնցուցի . չես գիտեր որ Ալ-
զրավէր ալ իմն չէ , և թէ ճիշդ նոյն
վիճակին մէջն եմ՝ ինչ որ էի այն իրի-
կունն որ հանդիպեցար ինձի այն ան-
տառներուն խորերը , որոնց շուքը վայե-
լելու խորհուրդ կու տաս ինձի : — Դա
տաստանդ կորսնցուցիր . Ալզրավէր
ալ քուկդ չէ , աղաղակեց Աւերիտիոս
զարհուրած : — Ա՛հ , այո , մօրաքեռորդ
դիս : Իայց ասիկայ պատճառ մը չէ որ
մարդ նախատէ մարդկային արդարու-
թիւնը . ա՛հ , երկինք ինձի վկայ է որ
հարստութիւն կորսնցընելուս վրայ ա-
մենեկն չեմ ցաւիր . միայն այս մտա-
ծութիւնը ցաւ կու տայ ինձի՝ որ մեր
ցանկալի և ամենասիրելի մարգիդու-
հայն վերջին կամքը չպահեցին : Ի՛յս
ալ պէտք է ըսեմ քեզի՝ որ յոյս ունէի
թէ այն աղուոր կալուածն ու դղեակն
որ ինձի ինկած էին՝ որ մը կամ քեզի ,
կամ որդիքներուդ նորէն կը դառնան :
— Արդիքներս բանի մը կարօտ պիտի
չըլլան , ես ալ չեմ մտնար այս բանիս
մէջ , կրկնեց Աւերիտիոս աւելի կրտ-
րուկ ձայնով մը : Ինչո՞ւ համար չընդու-
նեցար Վուտրէի ագարակն որ քեզի
կու տայի . ինչո՞ւ թող տուիր որ ծա-
խեմ զանիկայ . ինչո՞ւ չըսիր ինձի այն
ատեն՝ որ կրնայ ըլլալ որ մը յամենայնէ
զուրկ գտնուիս : Ի՛հաւասիկ եկաւ այն
օրն . հիմա ինչ պիտի ընես նայինք :
— Ա՛ի սրդողիր , մօրաքեռորդիս . կը
տեսնես որ քու սրտիդ ազնուութեանը
վրայ չեմ տարակուսած , որովհետեւ հի-

մա անոր եկեր եմ դիմելու : Ա՛րդնում
քեզի որ և ոչ վայրկեան մը երկբայե-
ցայ . ըսի ես ինձի . Ի՛սկեց վերջը մօ-
րաքեռորդիս միայն ունիմ ինձի նեցուկ՝
որուն կրնամ ապստինիլ . գիտէ ինքը
որ ինչպէս սիրեր եմ իր ծերունի հայ-
րը , և թէ գէշ աղջիկ մը չեմ , և թէ
ընտ իր կարեկցութեանը արժանաւոր
եմ : Ի՛ր մեծանձնութիւնը կը ճանչնամ .
կ'երթամ իր պաշտպանութեանը տակ
կ'ամրանամ . անտարակոյս եմ որ չմեր-
ժեի դիս : Ի՛յս ըսի , ու կապոցս պատրաս-
տեցի , ինչպէս ատենօք Ա՛ռնագոյէ ե-
լած ժամանակս . յետոյ ծունկ չոքեցայ
այն սեմոց վրայ , որ այնպիսի հիւրա-
սիրութիւն ըրեր էր ինձի , երկայն ու
տխուր վերջին բարեւ մը տուի այն
տանն՝ ուր որ հասակս աճեր էր , այն
քաղցր տեղերուն՝ զորոնք մէյ մ' ալ
պիտի չտեսնէի . վերջը ճամբայ ելայ ,
և ահաւասիկ հոս եմ : Աւերիտիոս ,
աղէկ չըրի՞ . չէ նէ արդեօք կ'ըսէս թէ
ուրիշ կերպով պէտք էի շարժիլ , :

Աւերիտիոս պատասխան չտուաւ .
բազմոցին վրայ նստած Աագդաղինէի
գիմաց՝ տիուր ապշութեամբ մը անոր
երեսը կը նայեր , իբրեւ մարդ մը՝ որ չգի-
տեր թէ արթուն է չէ նէ քնոյ մէջ :
Ուր թափանցողութիւն մը պէտք չէր
իր ճակտին վրայէն դուշակելու հա-
մար թէ ինչ վիճակի մէջ էր հոգին .
բայց Աագդաղինէ չանդրադարձաւ , և
զուարթ վեհութեամբ մը յաւել ըսե-
լու . “ Ա՛ի վախնար , մօրաքեռորդիս ,
որ քու էութեանդ խոչ մը պիտի ըլլամ
ես . ամենեկն չեմ ուզեր քու սովորու-
թիւններուդ ու քու ազատութեանդ
արգելք մը դնել : Ի՛յս պարզ ու չափա-
ւոր ախորժի տէր եմ . իմ աղքատու-
թիւնս ոչ երբէք քու հարստութեանդ
կրնայ փնաս բերել : Ի՛րայն կ'աղաչեմ
որ գոնէ քիչ մը ատենուան համար ետ
կենաս այն երկայն ճամբորդութենէն
որ միտքդ դրեր էիր . կարծեմ թէ չես
ուզենար միայնակ և անպաշտպան թու-
ղուլ զիս այս մեծ քաղքին մէջ , զոր
դու իսկ անպիտան կոչեցիր : Վու հոս
պիտի կենաս , պիտի չերթաս հոստե-

դէն . քու ազնուական հայրդ ու սիրելի մարգիզուհին իմ բերնովս կ'աղաչեն քեզի . նոյնպէս իմ սուրբ մայրս ալ , որ մեռնելէն առաջ՝ զիս իր քրոջը տղուն յանձնեց : () իշէ այն նամակն որ մեռնելու ատենը միակ ժառանգութիւն ձգեց ինծի : () Եւ որ մնայեր ես զայն , () Բաւրիտիոս , ահա ասիկ ան կարգա :

Իրաւցընէ՝ () Բաւրիտիոս ոչ երբեք կարգացեր էր այս նամակը : Որք աղջիկը՝ որովհետեւ մօրմէն ասիկայ միայն մնացեր էր իրեն , իր () աղքատվէր հասնելուն երկրորդ օրը՝ աղաչէր էր իր մօրաքեռայրն որ իրեն դարձնէ զայն , և ազնիւ ասպետն ալ կատարեր էր իր այս մեծարանաց փափաքը : () արմանք չէր որ այդ երիտասարդը զինքը խռովող մտաւորական զբաղմունքներէ պաշարուած միջոցը՝ փոյթ ըրած չըլլայ ստուգելու () ազգազղինէի նոյն անձն ըլլալը , և ոչ տեսնալու թէ իր () օնագոյի մօրաքոյրն ինչպէս գրեր էր գաղղիարէն լեզուով . բնականապէս իր ամենէն աւելի թեթեւ հոգն աս եղած է նոյն ատենը : Հայրն ըսեր էր իրեն . () հաւաստիկ աս է մօրաքեռագ աղջիկը . () Բաւրիտիոս առանց ուրիշ բան հարցընելու՝ սիրոյ ողջոյնը տուեր էր անոր : () Եւ ինչնեղը մտնալով քան թէ հետաքրքրութենէ գրգռուած՝ նիւթաբար առաւ նամակն որ կու տար իրեն օրիորդը , և անտարբեր ու անզգայ աչքով մը կարգաց զայն :

Որչափ որ կրնար կարծուիլ ու ինչպէս որ ալ մտածէր ինքն իր վրայ , () Բաւրիտիոսի սիրտը բոլորովին պնդացած չէր . բիրտ մակերևութին տակ՝ քանի մը ջղեր կային որոնք կատարելապէս անգամալցած չէին , և որոնք կըրնային դեռ շարժիլ զօրաւոր զգացման ինքնագործութեամբը : () մասնաւորապէս կէս մը անկորուստ պահած էր այն կենդանի կարողութիւնն՝ որ մարդուս աստուածային բարկութենէ և զթութենէ ընդունած կարողութեանց մէջ ամենէն աւելի յարգին և ամենէն աւելի մահաւորութն է , այն՝ որ կը զարթնուի մեզ յստաջ քան զայլս , և որ

ամենէն ետքը կը մեռնի , այն՝ որ շնորհք է և միանգամայն անէծք , թոյն և խանթէփար՝ , դժոխային տանջանք , երկնային զարմանալիք , գերմարդկային զօրութիւն մը տուեալ մեր ուրախութեանցն ու ցաւոյն համար . միով բանիւ , երեւակայութիւնը :

() յս նամակս կարգալու ատենը , որուն արտասուքներէ և համբոյրներէ մաշած գրերը՝ նախ իր հայրն աչքէ անցուցեր էր , () Բաւրիտիոս կամաց կամաց յիշեց այն աշնանային իրիկուան ամէն պարագաները , յորում () ազգազղինէ առաջին անգամ երեւցեր էր իրեն : () Եւ ինչն մտքովը տեսաւ հովանաւոր անտառն , արեւմտից ճառագայթներէն ողողեալ բացավայրը , պարտիզին վանդակապատ դուռը , և գաւթին վրայ՝ որուն աստիճաններէն գերմանացի օրիորդը կամաց կամաց վեր կ'ելլար՝ ասպետին ու մարգիզուհւոյն ոտք ելլելը զանիկայ ընդունելու համար : () յս պատկերները սիրտը շարժեցին . կենդանի ջրոյ նուրբ երակ մը ժայռին կողերը ծակելով սկսաւ վազել . բայց նամակին վերջին տողերուն՝ որ իրեն ուղղուած էին , երբոր կարգաց այս բառերը . “ () Եւ դու , զոր թէպէտ չեմ ճանչնար , բայց աղջկանս հաւաստար կը սիրէի և սրտով կը հոգայի , ու իմ քրոջս որդին , թէ որ մայրդ իր հոգւոյն նման հոգի մը տուած է նէ քեզի , դու անշուշտ իմ ամենասիրելի () ազգազղինէիս եղբայր պիտի սեպես ինքզինքդ , ” , ժայռը ճիւղուեցաւ , և աղբիւրն՝ որ երկայն ատենէ՝ ի վեր գերի էր՝ առատ և երագահոս ալիքներով դուրս ցայտեց : () Եւ որ () Բաւրիտիոս բազմացին բարձերուն վրայ զլուխը ծռած հեծութիւններ կ'առնէր կու տար , () ազգազղինէ լուռ և ոտքի վրայ՝ կը նայէր իրեն , թե երն իրարու անցուցած կուրծքին վրայ , տըխուր ու ծանր կերպարանքով մը , իբրեւ երիտասարդ մայր մը իր հիւանդ զակին օրորոյին քով : — “ () Բաւրիտիոս ,

1 ՏՃ . Կէրիք լինաւ , վերբերու համար օգտակար խոտ մըն է :

բարեկամիմ, եղբայր իմ, ինչ ունիս, ,
հարցուց վերջապէս ողորական ձայնիւ
մը :

Սաւրիտիոս քովը նստեցուց զինքը ,
և այն դեռ վառ զգացման բորբոքմանը
միջոց՝ տեղն 'ի տեղ պատմեց իր կե-
նացը վրայօք այն ամէն բան՝ որ կրնար
պատմել առանց սաստիկ զարհուրեցը-
նելու կուսակիան հոգին , որ իրեն բեր-
նին կը նայէր : Պատմեց իր խաբէական
յոյսերուն պարապ ելլելը , այն մոլու-
թիւններն՝ որոնց մէջ գահավիժեր էին
զինքը ցաւն ու ձանձրութիւնը , իր ան-
կարգութիւնները , իր կատարեալ կոր-
ծանումը , կեանքէ բոլորովին տաղտկա-
նալը , ինքզինքը աշխարհէս վերցընելու
հաստատ դիտարկութիւնը . վերջա-
պէս , ամէն բան ըսաւ : Վիւրաւ կրնայ
մարդ մտածել թէ ինչպիսի պատմու-
թիւն էր ասիկայ . բայց մարդկային
տկարութիւնը այնչափ յաղթուած է
հպարտութենէ , որ Սաւրիտիոս ինք-
զինքը կենաց պարագաներու զոհ մը
նկարագրեց . միանգամայն յիշատակեց
իր համոզուիլն այն գրութեան , որ զօ-
րաւոր հոգւոյ մի միայն բռնելու ըն-
թացքը զանառակութիւնը կը սեպէ :
Օերկինս և զերկիր ամբաստանեց , և
համառօտ ասել՝ բոլոր մարդկային ըն-
կերութեան մէջ՝ իր անձին վրայ միայն
յանցանք չդրաւ :

Սագգաղինէ տխուր ու մտածող
կերպով մը և մեղամաղձիկ կարեկցու-
թեամբ մը մտիկ կ'ընէր : Երբոր Սաւ-
րիտիոս խօսքը լմնցուց , ինքը երկար ա-
տեն լուռ կեցաւ , և կերպարանքէն յայտ-
նի կ'ըլլար որ միտքն իրեն ամփոփած
էր : — « Երտաքոյ կարգի պատմու-
թիւն մըն է լսածս , յանկարծակի ըսաւ
զուարթութեամբ Սաւրիտիոսի՝ դէպ
'ի նստ վերցընելով իր աղուոր աչուը-
նէրն , որոնց մաքուր կապոյտը չէր պղղ-
տորած այսպիսի ունկնդրութենէ մը .
դժբաղդաբար պէտք է խոստովանիմ
քեզի , ով իմ մօրաքեռորդիս , որ անոր
մեծ մասը չըմբռնեցի . այսպիսի բաներ
չատ վեր են խեղճ աղջրկան մը մտքէն ,
որ գաւառի մը զիւղական բնակութե-

նէն կու գայ , ուր արդար և քիչով զոհ
եղող անձանց մէջ մեծցած է : Հոն այս-
պիսի կարգէ դուրս զգացմանքներու
չեն վարժեցուցած զիս , և ճանչնալով
հանդերձ կենաց անհաստատութիւնը՝
ինչուան հիմա ես միտքս դրած էի որ
անիկայ Եստուծոյ ընտիր պարգև մըն է
մեզի : Բու պատմածիդ մէջ՝ ամենէն
աւելի պարզ այն ըմբռնեցի , որ բոլոր
ժառանգութիւնդ մխեր ես , և նոյն
վիճակի մէջ կը գտնուիս՝ ինչ որ ես :
Լուստի յուսահատելու պատճառ չկայ .
միայն թէ՛ ինչ միտքդ դրեր ես ընելու .
սպաննելու զքեզ . ալ ասկէց վերջը չես
կրնար . ես պարզ հարստութեանդ հա-
մար հոս չեկայ , մանաւանդ թէ աւելի
քու սիրոյդ վրայ վստահանալով քան
թէ ոսկւոյդ՝ ճամբայ ելայ : Եւսկէտ
ինձի պէս ինկած ու աղքատ ես , և
սակայն իմ օրինաւոր նեցուկս , իմ բնա-
կան ապաւէնս դու ես : Բու քու ան-
ձիդ դատաւոր եղիր . մեր երկուքին
մայրերը իրարու քոյր էին . երկուքն ալ
հիմա երկնքէն կը տեսնեն զմեզ ու կը
լսեն խօսածնիս : Երբոր ձեր բնակա-
րանը մտայ , հայրդ ընդունեցաւ զիս
իր գրկացը մէջ , և իրեն սիրելի աղջիկն
եղայ . ես քու տեղդ լեցուցի իրեն սըր-
տին մէջ մեզմէ հեռանալդ վերջը ,
եւ իր ծերութեանը վերջին ուրախու-
թիւնն եղայ . ես օգնեցի իրեն մեռ-
նելու միջոցը , և իմ ձեռքովս աչուընե-
րը գոցեցի : Սակայն այս երկրորդ ան-
գամ որք մնացի , միայնակ , անինչ , ա-
ռանց ուրիշ պաշտպանի՝ բաց 'ի քեզմէ ,
և անանկ աշխարհի մը մէջ՝ որ լի է
ժայռերով , և զոր չեմ ճանչնար : Սաւ-
րիտիոս , պատասխանէ ինձի . ասկէց
վերջը կեանքդ քուկինդ է , » :

Սաւրիտիոսի սրտին վրայ կայծակի
պէս իջնալով այս պարտքերուն ծանրու-
թիւնը , սոսկալով ապրելու բռնադա-
տուելուն վրայ՝ որչափ որ ատենօք իր
երջանկութեան օրերուն կրնար սոս-
կալ մեռնելու հարկին վրայ , և կենաց
հետ կապուած համարելով զինքը՝ իբրև
զերի մը որ երբ յոյս ունի իր շղթանե-
րուն քիչ ատենէ քակուելուն՝ կը տես-

նայ որ առջինէն աւելի կ'ամրացնեն զանոնք, յուսահատութիւնը զազանաբար յարձակեցաւ վրան: Ի՞նչ կրնար ընել իր մօրաքեռ աղջրկանը, ինքն որ իր անձին բան չէր կրնար ընել: Ի՞նչ օգնութիւն կրնար մատուցանել, ինքն որ իր ճակատագրին բեռանը տակ կը ճմլէր: — «Պէտք է, հեռացիր հոստեղէն, ձգէ զիս, աղաղակեց կիրք ելած. թշուառութեանս վրայ գլխով, վշտացս խնայէ: Երկուքերը կեցած քեզի օգնութեան մի կանչեր ան դժբաղդն՝ որ խղճուելու վրայ է. նեցուկ մի ուզեր քեզի այն եղէգն՝ որ քամիներէ կը ծեծուի: — Ով բարեկամ, պատասխանեց Սագղաղինէ, իրարու կռիւնինք, և այն ատեն թշնամի քամիներու կը յաղթենք. իրարու օգնութեան ձեռք երկնցրենք, և մէկտեղ կը խալըսինք այն ալիքէն՝ որ զմեզ կլէլ կը սպառնայ. մէկտեղ ջանք ընելով՝ կը հասնինք ծով եզերքը, ուր ալ չեմ գտնուիր ես՝ թէ պէտ դու անանկ կը կարծես: Վեղ տեսնամ, Սաւրիտիոս, կտրիճ եղիր. փոխանակ լալու ու թաղուելու, ելիր կանգնէ. գիտնաս որ մահն ամուլ զոհ մըն է. ապրէ, վերջապէս՝ մարդ եղիր: Կեանքը միայն բեղնաւոր է. և սիրելու է զայն ինչ կերպով որ պէտք է: Բըքատ ենք. բայց ինչ բանի համար տուեր է մեզի Բոտուած բանականութիւն, ոյժ և առողջութիւն: Ի՞նքալ անանկ ընենք՝ ինչպէս որ կ'ընեն այնչափ մեզի նման մարդիկ, ինչպէս որ ատենօք ըրին մարդիկուհին և ասպետը. իբրեւ որդիք Բոտուածոյ աշխատինք »:

Բոտ ապառնուոյն հեռացոյց նկարը ախորժելի չանցաւ Սաւրիտիոսի, որ արհամարհութեամբ և բարկութեամբ մը՝ «Ի՞նչ, ես ալ խոսողականներ պիտի չիւնեմ, հարցուց ուսերը վեր վեր թօթ վելով: — Ինչու չէ. հայրդ, որ քեզի պէս զուտ ազնուական էր, որչափ շինած է անոնցմէ »:

Սաւրիտիոս ոտքի վրայ ելաւ, և երկու անգամ խուցին մէջ վեր վար պտըտելէն ետքը՝ եկաւ Սագղաղինէի դի-

մաց կայնեցաւ: — «Սաւրիտիոս, բարի դիտաւորութեան մը կը սպասեմ քեզմէ, աղաղակեց ընտիր օրիորդը: — Ի՞նչեք աղէկ, որպէս զի գոհ ըլլաս՝ ուղածդ կ'ընեմ քեզի համար, զորն որ ապահովապէս ինծի համար չէի ըներ. կ'ապրիմ: — Ենորհակալ եմ, ով իմ մօրաքեռորդիս, ըսաւ Սագղաղինէ սիրտը ելած. անհ, ազնիւ ես, և ես գիտէի որ չես մերժեր զիս: Բաւօտ ու իրիկուն պիտի աղաչեմ Բոտուածոյ որ իր օրհնութեանց ցօղը գլխուդ վրայ կաթեցնէ: — Բոտուած շատ բան ունի ընելու, և իրաւցրնէ այսպիսի պրզտիկ բանի մը համար չարժեր իրեն նեղութիւն տալը: Կ'ապրիմ ես. բայց այս պայմանով՝ որ երբ քու վիճակդ ապահովընելու ըլլանք, ես ալ ազատ ըլլամ և տէր իմ վիճակիս: — Բնական է, պատասխան տուաւ օրիորդը. ես արդէն կարգաւորութիւններ մտքիս մէջ պատրաստած եմ, որոնց վրայ եղբայրաբար կը խօսինք. և առաջուցմէ ապահով եմ որ պիտի հաւանիս անոնց: Բոտուած և քու օգնականութեամբդ՝ երկու տարի ինծի բաւական է վայելուչ վիճակի մը հասնելու համար: — Երկու տարի. երկու տարի կ'ուզես, ապա ճիշդ հարցուց երիտասարդը՝ առանց ծածկելու իր այս զգացմունքը: — Ի՞նչ, շատ բան մըն է որ ուզածս. ապահով եղիր որ ամէն ջանք կ'ընեմ այս փորձի ժամանակը որչափ կարելի է կարճեցընելու », ըսաւ Սագղաղինէ տխուրութեամբ: Սաւրիտիոս խօսակցութիւնը լմնցուց դիւցազնական հաւանութեան մը նշան տալով:

Բոտ միջոցիս Որտալ ալ չկարենալով համբերել թաթառի մը պէս խուցին մէջ վազեց, և իր երիտասարդ տրժգոյն տիրոջը վիզը պլուեցաւ, որ նեղացած հեռացաւ իրմէ այսպիսի սիրոյ զեղմունքն ախորժելու վիճակի մէջ չըլլալով, և գնաց պատուհանի մը առջև անշարժ կեցած ու ձեռք ձեռքի վրայ դրած՝ սկսաւ փոփոխակի այս երկու օրիորդներուն նայիլ:

Սոկայն իրիկունս մուտք կը կոխէր:

երկրորդ օրուան ձգեցին ընելու կարգաւորութեանց հոգը, և Սաւրիտիոս տարաւ զՍագգաղինէ ինչուան այն փոքրիկ պանդոկին դուռն՝ ուր ինջեր էին երկու ճանապարհորդ օրիորդները: Շամբան Որսոլա գեղացւոյ հարցմունքներ կ'ընէր իրեն և ծիծաղական բաներու վրայ կը սքանչանար. խեղճը փողոցներուն լուսաւորութիւնը հասարակաց ուրախութեան անտարակուսելի նշան մը սեպելով, և տօնացոյցին սուրբերէն զատ հանդիսի ուրիշ առիթ չկարենալով ըմբռնել՝ միամտաբար հարցուց որ արդեօք սուրբ Պապուլէյնի պատուոյն համար էր որ քաղաքը լուսաւորեր էին: (Ի)է որ ուրիշ պարագայի մէջ եղած ըլլար Սաւրիտիոս, շատ պիտի զուարճանար այսպիսի հարցմունքներէ. բայց այս վայրկեանին առաւելագոյն զայրացման պատճառ եղան իրեն անոնք: Վետեզերքէն ետ դարձաւ Սաւրիտիոս, և երբեմն երբեմն անյագ աչքով մը կը նայէր գետին սև ու խորին ջրոյն վրայ, որ կարծես թէ կը հրաւիրէր զինքը: Երբոր իր խուցը մտաւ, շիտակ գնաց ատրճանակներուն տուփը բացաւ. քանի մը վայրկեան բորբոքեալ ու տխուր նայուածքով մը զննեց զանոնք, և յետոյ «Քնացէք, ըսաւ՝ խուփը կամաց կամաց գոցելով. քնացէք, ով հաւատարիմ բարեկամներս, մինչև այն ազատութեան օրն՝ որ պիտի գամ զձեզ արթնցնելու»:

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սարկոս Բոյոյ:

Ընտարհիս վրայ երեցած անուանի ճանապարհորդներէն, մանաւանդ թէ առջիններէն մէկը կրնանք սեպել Սարկոս Բոյոյ վենետիկեցի հռչակաւոր ճանապարհորդը, որ իրեն մեծամեծ արդեանցն ու խել մը բազմութիւն և անծանօթ աշխարհաց վրայ նոր ու կարեւոր տեղեկութիւններ տալուն պատ-

ճառաւ անմահացուց իր անունը Եւրոպայի տարեգրութեանցը մէջ: Եւրոպայի անձի մը վրայ, որ գրեթէ իր կենաց մեծագոյն մասը գիտութեանց յառաջադիմութեանը համար անցուցած է, ամէն տեսակ նեղութեանց ու դժուարութեանց յաղթելով, արժան կը համարինք համառօտ տեղեկութիւն մը տալ մեր ընթերցողացը: Եւրոպայի ընտանեաց վրայ քանի մը տեղեկութիւններ տանք, որովհետև անոնցմէ ոմանք իրեն ուղևորութեանցը հաղորդակից գտնուեցան այլ և այլ պարագաներու մէջ:

Բոյոյի ընտանիքը, ինչպէս որ հաւանական կը կարծեն պատմագիրք, հարենեօք Վաղմատացի էր, ու վերջէն եկած Սենտիկ հաստատուած: Եւրոպայի ընտանեաց մէկ ճիւղը Սենտիկի մէջ բնակած թաղին անուամբը Սան Ֆելիչէ կոչուեցաւ, որոնք երեք եղբարք էին, Երկողայոս, Սաֆֆէյ, և Սարկոս՝ հօրեղբայր մեծանուն ճանապարհորդին, որուն վրայ որ պիտոր խօսինք: Եւ իրեք եղբարքը վաճառականութեւն ու ճամբորդութիւն ընելու մէկ մեծ յարում մը ունէին, ինչպէս որ նոյն միջոցուան Սենտիկեցւոյ գլխաւոր զբաղմունքն էր, որով այնպէս զօրացան ու փարթամացան: Սուտի ասոնցմէ երկուքը՝ Երկողայոս ու Սաֆֆէյ՝ ուղեւոր վաճառականութեան ձեռք զարնել ու անկէց օգուտ մը քաղել, որոշեցին վաճառականութեամբ Կոստանդնուպոլիս երթալ, ուր որ նոյն միջոցին կը թագաւորէր Օսման Բ գաղղիացին: Բայց որովհետև Կոստանդնուպոլիս իր առջի պայծառութիւնը կորսնցուցեր ու անշքացեր էր, աս պատճառաւ ուղեցին իրենց բաղդը աւելի հեռու տեղեր փոխել. ասով Կասպից ծովէն անցնելով, մտան Երևանէն (Ի)սթանբուլ, ուր որ կը թագաւորէր հռչակաւոր Ղինկիզ խանի թուանը որդին՝ Պարքա, որ նոյն միջոցին խիստ մեծ անուն հանած էր իր մեծանձնութեանն և այլ և այլ կատարելութեանցը համար: Երբոր հոն հասան, Պարքա զիրենք